

СЕКРЕТАРИЈАТУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
БЕОГРАД

Предмет: Извештај Комисије за преглед и оцену докторске дисертације
мр Јелене Михајловић

Научно-наставно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду изабрало нас је у Комисију за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр ЈЕЛЕНА МИХАЈЛОВИЋ, професор руског језика из Београда, предала под насловом *Методолошки основи савременог уџбеника руског језика струке (високошколског туризмoлошко-економског профила)*. Пошто је проучила поднети рукопис, Комисија упућује Већу следећи

РЕФЕРАТ

1. У уводном делу рада насловљеном као „Уводне напомене“ (с. 1–6) одређени су предмет, задаци, примењени методи, грађа те општи услови истраживања.

1) *Актуелност проблема* у смислу изучавања руског језика на Високој школи за туризам и његове реализације кроз наставни процес у виду А нивоа (продужни курс) и Б нивоа (почетни курс). Курс руског језика на Високој школи за туризам има одређену специфичност: своје циљеве, садржај, карактеристичну методологију рада. Постоје уџбеници, речници и граматике, наставни планови и програми, образовни стандарди и програми разрађени, предвиђени и прилагођени за овај начин обуке. Без познавања свих ових претпоставки готово је немогуће реализовати наставу руског језика на овој високошколској установи. „Ми смо, пре свега, наш задатак и видели у томе да објаснимо ту специфику, а самим тим и њену примену на концепцију савременог уџбеника руског језика струке (високошколског туризмoлошког профила)“, закључује кандидаткиња.

2) *Предмет истраживања* је у сагласју са самом темом истраживања, па је одређен као анализа методолошких основа концепције савременог уџбеника руског језика струке (високошколског туризмoлошког профила) у српској говорној и социокултурној средини.

Грађу при изради докторске дисертације чинили су, у првом реду, уџбеници руског језика за високошколске установе туризмoлошко-економског профила (који је био у центру пажње), у другом реду, уџбеници туристичко-угоститељских и економских смерова средњих школа (који су коришћени за поредбену анализу стручних садржаја на средњошколском и високошколском нивоу), у трећем реду, уџбеници, (школске) граматике и (основни) речници руског језика који се користе у основној школи, у заједничким основама средњег образовања и у припремним курсевима високошколских установа (који су коришћени за поређење општих и посебних лексичких, лингвокултуролошких и граматичких садржаја).

3) *Циљ истраживања* се може формулисати на следећи начин: „одредити методолошке основе концепције савременог уџбеника руског језика струке (високошколског туризмолошког профила) у оквирима за наше истраживање актуелних интердисциплинарних појава (лингвистике/руски језик и туризмологије) на основама методолошког аспекта савременог стања система наставе руског језика за високошколски туризмолошки профил у српској говорној и социокултурној средини“;

4) У раду кандидаткиња полази од три *хипотезе*: жели да докаже 1) могућност научно-методолошког заснивања модела когнитивно-комуникативног уџбеника руског језика струке (високошколског туризмолошко-економског профила) у српској говорној и социокултурној средини, 2) неопходност интердисциплинарног приступа лингвистике с економијом уопште и туризмологијом посебно уз осврт на комуникативну функцију језика и 3) неопходност извесних модификација појединих аспеката у методолошком концепту (структури и садржају) уџбеника према различитим нивоима изучавања руског језика (**А** ниво и **Б** ниво).

5) *Методолошки оквир истраживања*: „У раду се примењују, у складу са одговарајућим посебним аспектима анализе, различити општи лингвистички методи: метод синхроног описа, метод интерпретационе анализе, метод концептуалне анализе и метод структурно-семантичког моделирања лексичких и граматичких јединица“, истиче кандидаткиња. Њима треба додати методичке, тачније: дидактолингвистичке методе. У самом називу рада је садржан термин *методолошки основи*. Тако и карактер испитивања условљава примену комплексног истраживачког поступка који би требало да обезбеди савремен методолошки приступ концепту уџбеника струке (високошколског туризмолошко-економског профила). У том смислу се пред истраживача појавио задатак да у истраживачком експерименту све методолошке реалије, које је сматрала релевантним представи у системском распореду истраживања. Ослањајући се на традиционалну руско-српску лингвистичко-методичку литературу, ауторка је покушала да објасни тај систем са позиција савременог нивоа научно-методолошких постигнућа и знања. Методолошки оквир истраживања разлаже на: 1. *теоријске методе истраживања*: а) методе теоријске анализе традиционалне и савремене методолошке литературе везано за саму тему рада; б) применљива (конструктивна) метода, првенствено у изналажењу општих начела на основу резултата добијених примарном анализом; в) казуална метода, при откривању узрочно-последичне условљености и међусобне повезаности елемената традиционалне и савремене методолошке науке; 2. *квалитативне методе истраживања*: а) структурно-функционална анализа наставног процеса на Високој школи за туризам; б) применљива (конструктивна) метода по схеми анализе саодноса наставни процес/час – уџбеник/лекција; в) метода фактичке анализе садржаја са пратећим статистичким подацима; г) метода вредносне анализе садржаја наставног процеса, те у корелацији са садржајем и структуром уџбеника сагледавање њихове заједничке адекватности нормативима који се наводе у литератури. 3. *квантитативне методе истраживања*: квантитативна анализа појединих говорних умења по моделу »Госстандарта, 1999« и »Образовательной программе, 2001«.

6) *Структура рада* представља заправо скелет истраживања. Ауторка ју је разложила на *унутрашњу* и *спољашњу* структуру; „*спољашња* лингвистичка методолошко-научна структура наставног процеса руског језика на Високој туристичкој школи са свим својим аспектима (циљевима наставе, концепцијом наставе, принципима у настави, садржајем, избором и организацијом наставног материјала, методама у настави трасира пут *унутрашњој*, специфичнијој структури, тј. обликовању особене методологије интердисциплинарног изучавања лингвистике и туризмологије кроз формирање комуникативних умења и аспектних говорних навика у примени на концепт савременог уџбеника“;

7) *План рада* подразумева својеврсни редослед у приступу целокупне обраде теме истраживања. То заправо представља одређени распоред неопходних активности. ^{Активности} подразумевају искуствени аспект (практични део) и теоријски аспект. Емпиријски аспект произилази из саме праксе наставног процеса (извори грађе на којима се експеримент врши, наставни план и програм и други нормативни образовни стандарди и документа), док теоријски

аспект објашњења практичне активности подразумева избор и систематизацију у већем делу лингвистичког и у мањем делу туризмoлошко-економског библиографског материјала у чијим оквирума се експеримент врши.

8) *Очекивани резултати:* „Као и свако научно истраживање, и ово би требало да буде део јединства теоријског и емпиријског аспекта. Што се теоријског дела тиче, испоставило се, да је у оквирума очекиваних резултата најсврсисходније довести у везу постављене хипотезе са самим предметом и циљевима, тј. тематиком и проблематиком истраживања, те посредством теоријског истраживања показати степен реализације њиховог подударана“, завршава своје уводне напомене кандидаткиња. Пред кандидаткињом је био задатак да докаже могућност научно-методолошког заснивања концепта когнитивно-комуникативног уџбеника руског језика струке (високошколског туризмoлошко-економског профила) у српској говорној и социокултурној средини. Зато су у раду размотрене не све, већ најважније из кандидаткињиног угла посматрања особености наставног процеса руског језика на Високој школи за туризам. Како би поставила те карактеристике наставног процеса у системски распоред, пред њом се нужно појавио посебни задатак интердисциплинарног приступа лингвистици и туризмoлогији. У оквиру таквог интердисциплинарног проучавања међусобно условљаваних чињеница и свођења на заједнички именитељ, кандидаткиња је покушала (и у доброј мери то успела) да докажемо круцијалну улогу комуникативне функције језика у оквиру услуге у туризму. Зато је теоријски део истраживања био базиран на већем корпусу лингвистичког материјала и у мањем обухвату на материјалу туризмoлошко-економског профила. Емпиријски део истраживања се базира на самом наставном процесу на Високој туристичкој школи у периоду 1999–2011. У тој узајамности теоријско и емпиријско јединство добија рационалну, оптималну и ефикасну потврду.

2. Рукопис докторске дисертације *Методолошки основи савременог уџбеника руског језика струке (високошколског туризмoлошко-економског профила)* ЈЕЛЕНА МИХАЈЛОВИЋ састоји се од Увода, пет поглавља, Закључка и Литературе. На самом почетку је апстракт на српском, енглеском и руском (сваки на по две непагиниране стране) те садржај (пет непагинираних страна).

Као што је Комисија за одобрење теме докторске дисертације у истом овом саставу навела, основни циљ рада је био да „пружи комплексну и системску разраду методолошких основа когнитивно-комуникативног високошколског уџбеника руског језика туризмoлошко-економске струке у српској говорној и социокултурној средини путем описа и анализе базичног методолошког аспекта наставног процеса руског језика на високошколским установама за туризам и економију. А то значи да рад треба да допринесе одређивању методолошких основа концепције уџбеника руског језика струке (високошколског туризмoлошко-економског профила) и идентификовању основних проблема који се решавају њиховом разрадом, да утврди зависност садржаја и структуре уџбеника од његовог адресата и практичне намене, као и да представи анализу савременог стања система наставе руског језика на високошколским установама за туризам и економију, тј. његових метода, принципа, развијања комуникативних умења и говорних навика, којима се руководе аутори и рецензенти приликом конципирања уџбеника, те да предложи оптималан начин решавања проблема конципирања савременог когнитивно-комуникативног уџбеника руског језика струке (високошколског туризмoлошко-економског профила) у српској говорној и социокултурној средини. То би био општи, методички аспект истраживања. / Посебни, лингвистички *задачи* рада могли би се формулисати у оквиру три плана истраживања. / П р в и задатак био би да се опише однос опште лексике из основног лексичког фонда савременог руског језика и лексике везане за разматрану струку у актуелним и ранијим (постојећим) те у програмираним (будућим) уџбеницима и начини семантизације те лексике на руско-српском конфронтативном плану. / Д р у г и задатак јесте да се опише однос лингвокултуролошких јединица (јединица с доминантном културном компонентом) у уџбеницима опште садржине и у уџбеницима високошколског туризмoлошко-економског профила. / Т р е ћ и задатак би се тикао описа граматичких јединица које се активно користе у свим функционалним стиливима, укључујући разговорни, према оним јединицама које се чешће или искључиво користе у књишним жанровима на примеру стручних (и научних) текстова у

области туризмологије, а подразумевао би анализу постојећих уџбеника и концепцију оптималног уџбеника струке“.

Наведене циљеве и задатке кандидаткиња је остваривала у оквиру пет посебних поглавља који се односе на посебне аспекте овог методичко-лингвистичког истраживања, као и у уводном и закључном поглављу. Рад има следећу структуру.

0. *Уводне напомене* (с. 1–6). — У њима су одређени предмет и задаци рада, термилошки оквири и примењени методи те грађа којом се кандидаткиња служила, а што смо све изнели у првом делу овог извештаја.

1. Прво поглавље *Мogućност интердисциплинарног истраживања у области лингвистике и туризмологије* (с. 7–68). — Поголавље садржи следеће одељке: 1.1. туризам као привредна делатност у корелацији са цивилизацијским, образовним и културним нивоом становништва; 1.2. значај и образовни карактер високе туристичке школе са посебним освртом на учење страних језика и на место руског језика у наставном процесу; 1.3. условљеност друштвених потреба, наставног плана и програма и концепта савременог уџбеника за руски језик (увод у одређивање заједничке полазне основе између лингвистике и туризмологије /друштвени аспект лингвистике/; успостављање корака између лингвистике и туризмологије кроз примарни склоп опште лингвистике са акцентом на друштвени аспект; дефинисање појма туризма интердисциплинарно са усмерењем на лингвистику, међуоднос лингвистике и туризмологије; културолошки именитељ међуодноса лингвистике и туризмологије; артикулисање синтагме „област струке“ са усмерењем на наставни програм и концепт савременог уџбеника; приказ «области струке» у примени на средњошколски ниво руског језика туризмолошког смера; међуоднос руског језика и туризмологије у примени на високу туристичку школу; међуоднос руског језика и специфично једног предмета струке /туристичка географија/; саображавање циљева наставе руског језика на високој туристичкој школи концепту савременог уџбеника; услуга у туризму као тачка укрштања лингвистике/руског језика и туризмологије /комуникативни аспект/; функције језика са акцентом на комуникативну функцију језика. Поголавље је, дакле, теоријског карактера и значајно је за мултидисциплинарност рада.

2. *Савремено стање система наставе руског језика на високој школи за туризам: циљеви и методска концепција као подлога у конципирању савременог уџбеника руског језика* (с. 69–256). — Друго поглавље садржи следеће одељке: 2.1. Циљеви наставе; 2.2. Методска концепција. принципи наставе (појам методске концепције и принципи наставе; принципи који се одређују на основу анализе циљева наставе; принципи који настају на основу анализе конкретних услова у настави; принципи који настају на основу анализе контингента студената) 2.3. Садржај наставе (избор наставног материјала; организација наставног материјала); 2.4. Методи у настави (когнитивни методи; интуитивни методи. директан метод; интензивни методи); 2.5. Процес и резултати наставног процеса руског језика на високој туристичкој школи примењени у концепту савременог уџбеника (општа карактеристика процеса формирања аспектних говорних навика и комуникативних умења као главна смерница за концепт савременог уџбеника руског језика); 2.6. формирање аспектних говорних навика (законитости у формирању аспектних говорних навика; формирање фонетских навика; формирање графичких навика; формирање лексичких навика; формирање граматичких навика); 2.7. Формирање комуникативних умења (законитости у формирању комуникативних умења; формирање умења аудирања; формирање умења читања; формирање умења дијалошког говора; формирање умења монолошког говора; формирање умења писане речи/писања); 2.8. Употреба техничких средстава у учењу руског језика као страног; 2.9. Организација самосталног рада студената у учењу руског језика. Поголавље је значајно за методiku наставе руско језика у српској говорној средини у смислу повезивања основног нивоа са нивоом језика струке.

3. *Формирање лексике туризмолошког профила из општег лексичког фонда руског језика у примени на савремени уџбеник руског језика високошколске туризмолошке струке и њему сродне уџбенике* (с. 257–330). — Поголавље садржи следеће одељке: 3.1. Општи лексички фонд руског

језика; 3.2. Лексички фонд руског језика туризмoлошке струке; 3.3. Културолошки аспект лекси­ке руског језика туризмoлошке струке (са даљом поделом на пододељке са примерима и аспектима).

4. *Граматика у примени на савремени уџбеник руског језика високошколске туризмoлошке струке и њему сродне уџбенике* (с. 331–375). — Поглавље садржи одељке: 4.1. Граматика руског језика као приоритет у избору и организацији наставног материјала туризмoлошке струке; 4.2. Текст туризмoлошке струке као приоритет у избору и организацији граматичког материјала руског језика; 4.3. Тематика туризмoлошке струке као приоритет у избору и организацији граматичког материјала руског језика; 4. Граматика у примени на савремени уџбеник руског језика високошколске туризмoлошке струке и њему сродне уџбенике.

5. *Лингвистички основи и научни стил као функционално-језичка варијантност савременог руског језика у примени на концепт уџбеника руског језика струке* (с. 376–439). — После уводних напомена (5.1) следе одељци: 5.2. Улога научног стила руског језика у профилисању језика струке на примеру текста; 5.3. Граматички аспект научног стила руског језика; избор граматичких категорија и облика речи; 5.4. Избор и организација лексичког материјала; 5.5. Морфолошко-синтаксичка анализа научног језика туризмoлошке струке; 5.6. Избор синтагматских конструкција и схематских структура просте реченице.

6. *Закључак* (с. 440–441). — У завршном поглављу рада указује се да је истраживање остварено као јединство теоријског и емпиријског аспекта. — Што се теоријског дела тиче, у закључку су доведене у везу у уводу постављене хипотезе са самом тематиком и описаном проблематиком истраживања, тј. његовим циљевима, и установљен степен њиховог подударања. Пред аутором је био задатак да докаже могућност научно-методолошког заснивања концепта савременог когнитивно-комуникативног уџбеника руског језика струке (високошколског туризмoлошког профила) у српској говорној и социокултурној средини. Зато је аутор у раду размотрила најважније особености наставног процеса руског језика на високој школи за туризам. Како би поставила те карактеристике наставног процеса у системски распоред, пред истраживачем се нужно појавио као наредни задатак интердисциплинарни приступ лингвистици и туризмoлогији. У оквиру таквог интердисциплинарног проучавања међусобно условљених чињеница и свођења на заједнички именитељ (друштвени, културолошки, педагошки), Ј. Михајловић је покушала да докаже круцијалну улогу комуникативне функције језика у оквиру услуга у туризму. Издвајајући ову функцију као једну од најважнијих у лингвистици, представила је и образложила оптимални пут успостављања савременог методолошког приступа у изради високошколског уџбеника туризмoлошке струке. На темељима таквог приступа (аспектне говорне навике и комуникативна умења) артикулисала се слојевита надградња у виду лексичких, лексичко-културолошких и граматичких специфичности руског језика високошколског туризмoлошког профила. При том је водила рачуна о различитим нивоима руског језика (како су заступљени на Високој школи за туризам у Београду: **А** ниво и **Б** ниво) у смислу неопходних модификација појединих аспеката у методолошком смислу (структури и садржају) уџбеника. Теоријски аспект истраживања базиран је, дакле, на ширем корпусу педагошки усмереној лингвистичкој литератури (уџбеници, речници, граматике) и на ужем корпусу материјала везаног за истраживани туризмoлошки профил. —

Емпиријски део истраживања је проистекао је из истраживачевог наставног процеса на Високој туристичкој школи у Београду у периоду од 1999. до 2011 године. „Само континуирано искуство наставника (наставник – студент) са слободним протоком идеја и њиховом променом у реалном времену, које измиче стихијском одређењу, а засновано је на теоријским и системским основама актуелног истраживања има своје оправдање. У тој узајамности теоријско и емпиријско јединство добија рационалну, оптималну и ефикасну потврду. / Уколико се за наше истраживање може рећи да је проширило и продубило постојеће хоризонте методолошке теорије те да је на тај начин пружи­ло подстрек за креирање нових, квалитетнијих, оригиналнијих решења на плану конципирања и стварања савременог уџбеника руског језика не само туризмoлошке струке, сматрамо да је постигло свој циљ“, закључила је на крају свог рада Ј. Михајловић.

5. *Литература* (с. 272–280). — Библиографски део рада подељен је на изворе (58 јединица, подељених на уџбеничку литературу, речнике и граматике, којима су додати наставни програми руског језика струке туризмoлошког нивоa) и општу и посебну литературу којом се кандидаткиња користила (216 јединица). За обрађивану тему литература је исцрпна и потпуна.

Научни руководицац при изради докторске дисертације био је др Радмило Маројевић, редовни професор.

3. Докторска дисертација која је била предмет овог извештаја урађена је, и са фактичког и са методолошког становишта, и са аспекта методике и теорије уџбеника и са аспекта лингвистике, и као рад из русистике и као прилог методици наставе руског језика у српској говорној средини — прегледно, с познавањем и предмета, и литературе, и научних дисциплина које се тим предметом баве, али и с несумњивим талентом, уз добар и прецизан стил излагања, уз искуством обогађено знање. Нека конкретна питања, међутим, захтевају даљу дискусију, прецизирање, а и даља истраживања на ширем корпусу, што ће кандидаткиња несумњиво наставити. За та даља истраживања, њена и свих других, овај рад ће бити свакако једно од темељних полазишта.

На основу изнетог прегледа рада и ове оцене Комисија предлаже Већу да рукопис под насловом *Методолошки основи савременог уџбеника руског језика струке (високошколског туризмoлошко-економског профила)* кандидата ЈЕЛЕНЕ МИХАЈЛОВИЋ прихвати као докторску дисертацију и да кандидата позове на јавну одбрану рада.

С поштовањем,

К О М И С И Ј А :

Др Радмило Маројевић, редовни професор, с. р.

Др Смиљка Стојановић, доцент, с. р.

Др Ана Пејановић, ванредни професор Филозофског
факултета у Никшићу (Универзитет Црне Горе), с. р.